

Asia: VN/10164/2019

Lausuntopyyntö vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotuksesta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti pykälään 4 a § Lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Selkiyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten rajanvetoa? Jos ei, miten säännöstä tulisi muuttaa?

Ehdotus selkeyttää lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitustoimenpiteiden rajanvetoa.

Perhehoitoliitto kiittää perhehoitajien osaamisen huomioimisesta säädöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa ja ehdottaa lisäksi hoito- ja kasvatussuunnitelmaa välineeksi tiedollisten valmiuksien varmistamiseksi ja ko. lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon turvaamiseksi perhehoitoperheen arjessa eteen tulevissa haastavissa kasvatustilanteissa. Ks. tarkemmin kohta 23 c. Hoito- ja kasvatussuunnitelma

2. Esitetään säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Ehdotus on parannus nykytilanteeseen, mutta 35 lasta sosiaalityöntekijää on edelleen liikaa.

Perhehoitoliitto ehdottaa asiakasmitoitukseksi 25 lasta sosiaalityöntekijää kohden. Ehdotus perustuu sosiaalityöntekijöiden itsensä tekemään arvioon riittävästä asiakasmitoituksesta (vrt. mm. Talentian selvitys) Perhehoitoliitto muistuttaa, että nyt esityksessä ehdotettu 35 asiakasta sosiaalityöntekijää kohden on enemmän kuin hallitusohjelman linjaus. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteena on, että sosiaalityöntekijällä on 35 asiakasta vuonna 2022 ja 30 asiakasta vuonna 2024.

Perhehoidon sosiaalityö vaatii erityisosaamista. Sosiaalityö on muutostyötä laajassa yhteistyöverkostossa; erityisosaamista ei synny ilman tarvittavaa aikaresurssia ja mahdollisuutta perehtyä lapsen ja hänen perheidensä tilanteeseen.

Sosiaalityöntekijän vaihtuvuus vaikuttaa sijoitetun lapsen prosessiin eikä suunnitelmallinen sosiaalityö toteudu. Se asettaa myös perhehoitajat arjessa alttiiksi tilanteille, joissa heillä on riski ylittää toimivaltansa, mm. käyttää päätösvaltaa tilanteissa, jossa se kuuluisi sosiaalityöntekijälle. Perhehoitoon sijoitetulla lapsella on oikeus tuntee sosiaalityöntekijänsä, joka päättää lasta koskevista asioista. Toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon valvonta on sosiaalityöntekijän tehtävä. Onnistunut valvonta on mahdollista luottamuksellisessa, pysyvässä ihmissuhteessa, jossa sosiaalityöntekijä on perehtynyt lapsen ja hänen perheidensä tilanteeseen.

Asiakasmitoitus on yksi tekijä, jolla voidaan vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden pysyvyyteen sekä asiakasta kohden käytettävään aikaan ja erityisosaamisen hankkimiseen.

k.s. myös kohta 23c. Hoito- ja kasvatussuunnitelma

3 a. Vastaavatko 15 §:n täsmennykset tätä tavoitetta?

Kyllä

3 b. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen tai jälkihuoltoon oikeutetun lapsen tai nuoren oikeus viivytyksettömiin terveydenhuollon palveluihin, myös tutkimus, hoito- ja terapiapalveluihin sekä lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineisiin riippumatta lapsen sijaishuollon prosessin vaiheesta (vrt. tilanteen ei tarvitse olla vakaa) tukee perhehoitajia kasvatustehtävässä ja edistää perhehoitajien jaksamista vaativassa tehtävässä sekä mahdollistaa osaltaan perhehoidon onnistumista.

Lapsen hoidosta ja huolenpidosta vastaavien tuki lastensuojelulaissa ja sosiaalihuoltolaissa tarkoitetuilla palveluilla ja tukitoimilla lisää perhehoitajien valmiuksiin ja lapsen tarpeisiin vastaavaa yksilöllistä tukea esimerkiksi vahvistamalla kotipalvelun käyttöä perhehoitajan tukena.

4. Ehdotuksessa esitetään säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta voimassa olevan lastensuojeluasian vireille tulon sijaan. Tavoitteena on, että tämä vahvistaisi sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ensisijaisuutta. Onko ehdotettu sääntely tarkoituksenmukainen asetetun tavoitteen kannalta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4

-

5. Ehdotuksessa esitetään lastensuojelun asiakkuuden päättymisestä säätämistä. Mitä käytännön vaikutuksia tällä sääntelyllä olisi?

-

6 a. Arvioitko ehdotetun säädöksen johtavan käytännössä avohuollon palvelujen kehittämiseen?

-

6 b. Miten arvioitte tämän tavoitteen toteutuvan ehdotetun säännöksen avulla?

-

7. Sijaishuoltopaikan valintaa koskevaa sääntelyä ehdotetaan täsmennettävän. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulisi aina arvioida yksilöllisesti lapsen etu, lapsen tarpeita vastaava kuntoutuksellinen osaaminen ja lapsen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja muun opetuksen sekä siihen tarvittavan tuen varmistaminen. Millaisia vaikutuksia näette ehdotetulla sääntelyllä olevan sijaishuoltopaikan valintaan ja sitä koskevaan päätöksentekoon? Onko pykälän sääntely asetettujen tavoitteiden näkökulmasta riittävä?

Toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon näkökulmasta sääntely on riittävää ja edistää lapsen tarpeisiin vastaavan sijaishuoltopaikan valitsemista. Sääntely vahvistaa edelleen erilaisten sijaishuoltopaikkaa tarvitsevan lasten mahdollisuutta asua perheessä ohjaamalla tukitoimien räätälöintiin ja erityisosaamisen rakentamiseen lapsen ympärille yksilöllisesti myös perhehoidossa. Kansallinen ohjaus perhehoidon järjestämiseen alueellisesti varmistaisi erityisosaamista yhdenvertaisemmin eri puolella Suomea.

8. Lapsen sivistyksellisten oikeuksien toteutumisen tukemista ehdotetaan vahvistettavan erityisesti sijaishuollon aikana (49 a §, 50 §, 52 a §, 57 § ja 60 d §). Miten ehdotettu sääntely vastaa lapsen sijaishuollon aikaiseen tuen tarpeeseen perusopetuksen ja toisen asteen tutkinnon suorittamisessa?

-

9 a. Onko 49 a §:n sääntely vaativasta sijaishuollosta tarkoituksenmukainen ja toteutettavissa käytännössä?

-

9 b. Mitä käytännön vaikutuksia ehdotuksella olisi?

-

10. Selkeyttääkö ehdotettu muotoilu erityisen huolenpidon jakson hoidollista ja kuntouttavaa sisältöä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 10

-

11 a. Vastaako ehdotettu muotoilu näihin tavoitteisiin?

-

11 b. Millaisia vaikutuksia erityisen huolenpidon jakson pidentämisellä olisi?

-

12. Erityisen huolenpidon jakson päätöksenteko: Millaisia vaikutuksia olisi nykyisen päätöksentekorakenteen (30 + 60 vrk) muuttamisella siihen, että jatkossa yksi päätös mahdollistaisi enemmillään 90 vuorokauden erityisen huolenpidon jakson ja sen jälkeen tarvittaessa enimmillään toisen 90 vuorokauden jakson?

-

13. Onko ehdotettu erityisen huolenpidon asumisyksiköiden henkilöstöresurssi (59 a §) riittävä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 13

-

14 a. Onko ratkaisu tarkoituksenmukainen?

-

14 b. Mitä vaikutuksia sillä olisi?

-

15. Miten 11 luvun säännökset rajoituksista toteuttavat sijaishuollossa olevien lasten perus- ja ihmisoikeuksia?

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen varmistamiseksi Perhehoitoliitto kiinnittää huomiota siihen, että toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon arjessa kohdataan haastavia tilanteita, joita ei voi jättää yksittäisen perhehoitajan ratkottavaksi.

Perhehoitoliitto esittää sosiaalityöntekijän kanssa yhdessä tehtävää hoito- ja kasvatussuunnitelmaa välineeksi, jolla turvataan perus- ja ihmisoikeudet sekä lastensuojelulain säännökset huomioivat yksilöllisesti arvioidut kasvatusratkaisut perhehoitoperheen arjessa eteen tulevilla haastavilla kasvatustilanteilla. Ks. tarkemmin 23c. Hoito- ja kasvatussuunnitelma

63 § Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös

Perhehoitoliitto esittää muutoksia yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksenteon asianosaisuuteen erityisissä tilanteissa. Ks. tarkemmin 23b. Muutoksenhaku

65 § Aineiden ja esineiden haltuunotto

-

66 § Henkilöntarkastus

-

68 § Kiinnipitäminen

-

69 § Liikkumisvapauden rajoittaminen

-

69 a § Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttaminen

-

70 § Eristäminen

-

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

17 a. Toteuttaako säännös tätä tavoitetta?

-

17 b. Millaisia vaikutuksia ehdotetulla 71 §:ssä säädettyillä erityisillä rajoituksilla näette olevan lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen toteuttamiseen?

-

18. Miten 69 a §:ssä ehdotetut muutokset mahdollistavat luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamisen?

-

19. Miten tehokkaasti ehdotettu 73 §:n mukainen säännös toteuttaa eristämisen täytäntöönpanon valvontaa?

-

20. Miten tehokkaasti ehdotettu 74 §:n säännös kirjaamisvelvoitteesta ja toimittaminen kuukausittain aluehallintovirastoon toteuttaa rajoitustoimenpiteiden valvontaa?

-

21. Ovatko ehdotetut jälkihuollon sisältöä koskevat täsmennykset riittäviä?

Kyllä

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 21

Perhehoitoliitto esittää, että lain valmisteluasiakirjoissa kiinnitetään erityistä huomiota yksilölliseen arviointiin nuoren tarpeisiin vastaavan jälkihuollon toteuttamisessa sen sijaan, että nuoren jälkihuoltopalvelut sopeutettaisiin olemassa olevaan palvelurakenteeseen ja toimintakulttuuriin.

Tyypillisin esimerkki organisaatiolähtöisyydestä ja olemassa olevaan toimintakulttuuriin sopeuttamisesta lienee se, että nuoren edellytetään muuttavan pois sijaishuoltopaikastaan täysi-ikäistyessään huolimatta hänen toiveestaan tai tarpeistaan. Tavanomaista kuitenkin on, että nuoret asuvat kotonaan vielä täysi-ikäistyessään, sillä vuonna 2019 kaikista 18-20-vuotiaista nuorista 60 % asui kotona. Jälkihuollossa olevista nuorista kotona eli perhehoidossa, ammatillisessa perhehoidossa tai laitoshoidossa asui 23 %. (Tilastokeskus, THL Lastensuojelun tilastoraportti 2019)

Jälkihuoltoajan nostaminen mahdollistaa myös sen, että nuorella on aikaa irtiottoon perhehoitajistaan ja harjoitella itsenäistymistä sekä aikaa palata tarvittaessa takaisin sijaishuoltopaikkaansa, jos taidot tarvitsevat vielä vahvistumista. Perhehoitoliitto esittää, että jos nuoren tarpeet edellyttävät sijoitusta jälkihuoltona joko koko- ja/tai osavuorokautisesti perhehoitoperheeseen, osavuorokautisena perhehoitona nuoren kotiin tai näiden yhdistelmänä, turvataan nuorelle mahdollisuuksien ja hänen etunsa huomioiden mukaan sama sijoituspaikka, josta hän on itsenäistynyt (vrt. avohuollon toistuvat sijoitukset/ yksityiskohtaiset perustelut 37a§).

22. Ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista ja täsmennettävän valtion lastensuojeluyksiköiden tehtäviä vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroituna palveluna. Valtion lastensuojeluyksiköiden tehtävänä olisi vaativan sijaishuollon ja perusopetuksen integroidun palvelun, erityisen huolenpidon sekä lastensuojelun jälkihuollon järjestäminen. Vastaisiko ehdotetun lain 2 § vaativan sijaishuollon tarpeisiin?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 22

-

23 a. Pykälä x tai pykälät x-x §:t ovat hyvät ehdotetussa muodossa.

30§ Asiakassuunnitelma

Säädösmuutos lapsen kanssa sovittujen tapaamisten ja lapsen mielipiteen kirjaamisesta on varmistaa konkreettisesti lapsen osallisuutta ja tekee hänen mielipidettään näkyväksi.

31§ Asiakkaan asiassa pidettävä neuvottelu

Pykälään esitettävä lisäys sosiaalityöntekijän kirjausvelvollisuudesta edistää osallisuutta, mahdollistaa yhteisen ymmärryksen syntymistä lapsen asiassa ja parhaimmillaan tekee prosessista yhteisen. Perhehoidon näkökulmasta se varmistaa myös sitä, että perhehoitajan asiantuntemus lapsen arjesta on suunnitelmallisen sosiaalityön osa. Säännös lisää sosiaalityön avoimuutta ja läpinäkyvyyttä.

51§ Sijaishuollon aikaiset tukitoimet

Esitetty säännös siitä, että sosiaalityöntekijän on toimitettava viipymättä sijaishuoltoon riittävät ja tarpeelliset tiedot lapsen tarkoituksenmukaisen hoidon ja kuntoutuksen järjestämiseksi varmistaa lapsen tarpeisiin vastaavan hoidon toteutumista ja sijaishuollon onnistumista.

52§ Yhteistyö sijaishuollon aikana

Ehdotettu tarkennus yhteistyövelvoitteesta myös perheen jälleenyhdistämisen edistämässä vahvistaa asianosaisten osallisuutta sekä osaamisen ja asiantuntemuksen hyödyntämistä myös lapsen sijaishuollon prosessin tässä osassa.

23 b. Muutosehdotus pykälään x:

32§ Lapsen läheisverkoston kartoittaminen

Pykälän 3 momentin esitetty tarkennus perhehoitolain 16§ mukaisen hoitopalkkion ja 17§ kustannusten kulukorvauksen ja 18§ mukaisen käynnistämisen korvauksen maksamisesta tilanteessa, jossa lapsen kodin ulkopuolinen sijoitus on vältetty läheisverkostokartoitukseen perustuvalla huoltajuus- tai oheishuoltajuusratkaisulla poistaa asiaa koskevan lastensuojelulain ja perhehoitolain välisen ristiriidan. Perhehoitoliitto pyytää kansallista ohjausta

ohjeishuoltajuuksratkaisun käyttämiseen lastensuojelun sosiaalityössä, jotta nyt vallitseva epäjohtomukaisuus ratkeaisi.

Perhehoitoliitto pyytää arvioimaan tulisiko oheishuoltajuuksjärjestelyin vältetyn huostaanoton ja sijoituksen kustannukset lisätä lastensuojelun sijaishuollon kustannuksiksi verrattaviin kustannuksiin (16a§), vrt. KHO:2020:143.

89§ Muutoksenhaku

Perhehoitoliitto esittää, että yhteydenpidon rajoittamista koskevassa päätöksenteossa perhehoitaja on asianosainen ja muutoksenhakuoikeus koskisi myös perhehoitajaa erityisissä tilanteissa, esimerkiksi koronapandemian aikaan yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätöksenteko tilanteessa, jossa perhehoitaja tai hänen huollossaan oleva lapsi kuuluu hoitavan lääkärin arvioin mukaan riskiryhmään.

23 c. Muutosehdotus pykälän x perusteluihin:

29§ Lapsen tapaaminen

Perhehoitoliitto pyytää arvioimaan, milloin ja millä tavalla lastensuojelulaissa olisi tarkoituksenmukaista ohjata sosiaalityöntekijää keskustelemaan sijaishuoltopaikassa asuvien muiden henkilöiden, esimerkiksi sijaissisarusten kanssa. Kysymys on merkittävä myös perhehoidon valvonnan näkökulmasta, sillä sijoitetun lapsen perhehoito toteutuu vuorovaikutussuhteissa koko perheen kanssa.

30a § Hoito- ja kasvatussuunnitelma

Perhehoitoliitto esittää hoito- ja kasvatussuunnitelman tarkoituksen täsmentämistä perusteluissa perhehoidon osalta siten, että suunnitelman tarkoituksena on myös ennakoita haastavia kasvatustilanteita ja laatia lapsen etu huomioiden yksilöllisesti arvioitu toimintasuunnitelma ennakoitavissa oleviin haastaviin kasvatustilanteisiin ja siten ennaltaehkäistä tilanteita, joissa on riski toimia lapsen perus- ja ihmisoikeuksien vastaisesti. Yhdessä laadittu hoito- ja kasvatussuunnitelma tukee perhehoitajaa vaativassa kasvatustehtävässä ja vahvistaa hänen oikeusturvaansa julkisen hallintotehtävän hoitajana. Sosiaalityöntekijälle se on merkittävä toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon ohjauksen ja valvonnan väline niin perhehoidon tarkoituksen toteutumisen kuin sen lainmukaisuuden valvonnassa.

Toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon arjessa kohdataan haastavia tilanteita, joita ei voi jättää yksittäisen perhehoitajan ratkottavaksi. Toisaalta tilanteet ovat väistämättömiä, jotka perhehoitajan on ratkottava saipa hän siihen lainsäätäjän tai sosiaalityöntekijän ohjausta tai ei. Seuraavat kaksi esimerkkiä valottavat kasvatustilanteita ja niiden ratkaisemisen kompleksisuuden.

Esimerkki 1: Perhehoitoon sijoitettu nuori tulee sijaiskotiin alkoholille haisten ja silmin havaittavan humalassa. Nuorta jututtaessa perhehoitajalle tulee käsitys, että nuorella on hallussaan alkoholia. Nuori on tullut kotiin päihtyneenä muutamia kertoja kuluneen vuoden aikana. Perhehoitajalle hoito- ja kasvatustehtävän näkökulmasta tilanne on vaikea. Lainsäädännön mukaan alkoholin nauttiminen

ja hallussapito on kielletty. On kuitenkin tavanomaista nuoruusiän kehitystehtävien täyttymiseksi haastaa aikuisten asettamia sääntöjä ja rajoja, jotta oma yksilöllinen tapa olla ja elää vakiintuu. Kysymyksenä on, millaisilla yksilöllisesti arvioituilla, perus- ja ihmisoikeudet sekä lastensuojelulain säännökset huomioivilla ratkaisuilla voidaan mahdollistaa myös nuoruusikäisten tarpeisiin vastaava hoito ja mahdollisuus asua perheessä.

Esimerkki 2: Perhehoitoon sijoitetun alakouluikäisen lapsen pulmana on lapsen voimakkaat aggressiiviset tunnereaktiot arjen tilanteissa, joiden yhteydessä perhehoitaja ei saa yhteyttä häneen puheella. Lapsi huutaa, raivoaa ja juoksee ympäriinsä. Lapsi saattaa satunnaisesti vahingoittaa ko. tilanteissa itseään tai tuhota pienimuotoisesti ympäristöään (mm. tavaroiden rikkominen), mutta enemmän huoli on lapsen psyykkisen turvallisuuden varmistamisesta sekä muiden perheessä asuvien lasten psyykkisen turvallisuuden takaamisesta. Lapsen psykiatrinen tutkimus ja hoito ovat aluillaan ja hoitotaho suosittelee perhehoitajalle rauhoittlevan puheen lisäksi lapsen pitämistä napakasti sylissä tilanteen raukeamiseen saakka. Kysymyksenä on, millaisilla yksilöllisesti arvioituilla, perus- ja ihmisoikeudet sekä lastensuojelulain säännökset huomioivilla ratkaisuilla voidaan vastata lapsen -todennäköisesti väliaikaisiin -haasteisiin, ja turvata mahdollisuus asua perheessä.

Perhehoitoliitto pyytää täsmentämään toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon osalta hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisen vastuita siten, että vastuu on sosiaalityöntekijän. Toimeksiantosopimussuhteinen perhehoito on sijaishuollon muodoista ainoa, jonka valvontavastuu on sosiaaliviranomaisella; hoito- ja kasvatussuunnitelma on olemassa oleva ohjauksen ja valvonnan väline, jota ei ole tarkoituksenmukaista jättää käyttämättä. Perhehoitajan PRIDE-ennakkovalmennus ja tavanomainen sijoituksen aikainen täydennyskoulutus ei anna valmiuksia hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimiseen. Hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimisvastuu ei sovi toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon toiminnan luonteeseen.

37 a§ Avohuollon sijoituksen käyttämisen yleiset edellytykset

Esitetty muutos, joka turvaisi lapselle mahdollisuuksien mukaan saman sijaishuoltoapaikan toistuvissa avohuollon sijoituksissa tukee ennustettavuutta ja jatkuvuutta hänen ihmissuhteissaan. Perhehoitoliitto pyytää arvioimaan esitetyn säännöksen muutokset perhehoitolain 9§ hoidettavien määrästä poikkeamisesta.

Lehtosaari Anu
Perhehoitoliitto ry